

**DRUŠTVO I PORODICA – ISTORIJSKA POVEZANOST I MEĐUSOBNA
USLOVLJENOST**

mr. Mišel Buvač¹⁰⁷, doktorand

Univerzitet u Banjoj Luci

Fakultet političkih nauka

Studijski program Doktorski studij društvenih nauka

Apstrakt: U ovome radu pokušaćemo da analiziramo pojmove poput porodice i društva i da iste međusobno povežemo istorijskim činjenicama sa naučnog aspekta. Porodica je prošla mnoge faze promjene koje su joj dale različit pečat, svaka na svoj način. Ista situacija bila je i sa društvom, koje se sa istorijskog aspekta mijenjalo i dobijalo različite forme. Kada je riječ o društvu ono je shvaćeno kao najšira, najsloženija i osnovna ljudska zajednica koja nastaje i razvija se u određenom istorijskom periodu. Sa druge strane, porodica predstavlja istorijsku kategoriju i ćeliju društva ili bolje rečeno označena je kao primarna, biološka i edukativna grupa. Pod raznim ekonomskim, kulturnim, političkim, globalizacijskim, sociološkim i drugim uticajima, društvo na taj način postaje sve heterogenije, složenije i diferencijanije, a društveni odnosi se reflektuju na porodicu a time i na društvo u cjelini. Najbolji opis društva i porodice uopšte, napravio je Herbert Spenser (mada ne jedini autor) kada je rekao da kao što se čovjek sastoji od organa (bez kojih ne može da funkcioniše) tako se i društvo sastoji od institucija, a jedna od njih je i porodica. Od svih promjena u svijetu nijedna nije važnija od one koja se dešava u samoj našoj privatnosti – u porodičnom okruženju. Na sceni je globalno razumijevanje porodice, porodičnih odnosa, veza koje postoje između raznih grupa u društvenom sistemu. Javlja se mnoga pitanja povodom svih ovih stvari – previše ih je da bismo na njih odgovorili u jednom zaista kratkom radu. Zato ćemo nastojati da se što ozbiljnije pozabavimo pitanjima koja nam se nameću. Na kraju možemo zaključiti da je tradicionalna porodica pred izazovima savremenosti i kao takva daje nam priliku da porodicu i društvo, prvenstveno kao istorijske pojave, posmatramo iz jednog drugog ugla (naučnog i teorijskog prije svega), pokušavajući da objasnimo kuda to danas, prvenstveno, procesi globalizacije vode porodicu i društvo.

Ključne riječi: društvo, porodica, zajednica, modernost, promjene.

¹⁰⁷ miselbuvac@gmail.com

UVODNE NAPOMENE

*Čovjek može da stvara kraljevstva,
ali izgleda da je zajednica stvorena
Božjom rukom.*

Aleksis de Tokvil

Porodica je uvijek, sa malim padovima ili uzletima značila postojanost i utočište, iznad svega se cijeni porodično okrilje kad je društvo u krizi, kad je nestabilno, porodica postaje sprovodnik, agens stabilnosti društva, okrilje u koje se može pobjeći iz društvene konkurencije, golog interesa i otuđenosti.

Kao što nema društva bez čovjeka, isto tako nema društva bez porodice. Društvo i porodica su dvije strane čovjekovog života. Oni se međusobno prepliću i uslovljavaju. Porodica je u stvari društvo u malom, odraz društva, odnosno pozitivna za društvo i pojedinca. Sa promjenama društva u istoriji mijenjala se i porodica, ali, porodica nije samo pasiv, jednostran odraz društva, ona preko svojih funkcija vrši snažan uticaj na društvo.

To znači da je u stabilnom društvu i porodica uvijek stabilna. Neki sociolozi porodicu označavaju kao „porodično društvo“. Čovjek je okrenut porodici i u njoj provodi najveći dio svog života obavljajući razne aktivnosti. S pravom ističu mnogi sociolozi da čovjek doživljava punu slobodu, toplinu, razumijevanje, bliskost i ljubav u krugu porodice.

DRUŠTVO

Pod društvom podrazumijevamo jednu od najširih i najsloženijih kategorija kako sociologije tako i drugih društvenih nauka. To je društvena pojava u širem smislu riječi sastavljena od mnogih dijelova, strana i procesa, kao i organizovana zajednica ljudi u kojoj oni kao svjesna bića vrše različite djelatnosti, stupajući pri tome u međusobne odnose i zauzimajući različite položaje. Ono se može odrediti kao ukupnost svih strana ljudskog života, ukupnost svih odnosa ljudi u odnosu prema prirodi i među sobom. Društvo je prošlo kroz istorijski dug put od prvobitnih zajednica do savremenih tehničkih i kulturno razvijenih društava.

Uobičajena je podjela istorije društva na dva velika perioda: primitivna i kulturna. Analogno toj podjeli česta je podjela društva na klasna i besklasna. Osnovni elementi društvenog sistema su:

- društvene pojave – rezultat su svjesnog i voljnog djelovanja ljudi za razliku od prirodnih pojava, te se kao takve razstavaju u dvije grupe: pojave društvene osnove kao primarne društvene pojave i pojave društvene nadgradnje koje su sekundarne;
- društveni procesi – oni su širi pojam od društvenih pojava i odnosa;
- društvene tekovine – pojavljuju se u materijalnom i društvenom obliku, od predmeta materijalne proizvodnje do duhovnih i materijalnih vrijednosti (Đurašinović, 2004: 37 – 38).

Društvo podrazumjeva najširu, najsloženiju i osnovnu ljudsku zajednicu koja nastaje i razvija se na određenom istorijskom stepenu reprodukcije zajedničkog života ljudi. Po Marks-u, društvo je istorijski produkt uzajamne djelatnosti ljudi, koji nužno nastaje iz stanja materijalnog, proizvodnih snaga ljudi i odgovarajućih oblika raspodjele, razmjene i potrošnje, uz koju idu odgovarajući oblici društvene (klasne, staleške) strukture, porodice (reprodukcije živog života), društvenog uređenja i duhovnog života (kulture). U odnosu na državu, naciju i druge srodne strukturne tvorevine unutar društva, društvo je temeljna zajednica koja se javlja kao odgovarajuća struktura u odnosu na ove svoje „istorijske forme“, koje se zajedno sa društvom i u njemu mijenjaju, tvoreći različite oblike društvenog života.

Pojam ljudskog društva kao sociološki pojam razvio se pod uticajem nekoliko intelektualnih struja koje su dijelom dale doprinos njegovom uobličavanju, a dijelom ostale kao jednostrano shvatanje koje je prisutno i danas. Sve do pojave moderne građanske klase i njene misli o društvu nije se jasno razlikovao

pojam društva od pojma države. Stari Grci, koji su znali veoma mnogo o determinizmu pojava u društvu, zastali su upravo u određivanju pojma društva. Aristotel govori o čovjeku kao zoon politikonu, nastojeći pri tome da istakne čovjeka, kao jedinstvenu i posebnu vrstu živih bića, koje ga od životinja izdvaja učešće u političkom odlučivanju kao sferi gdje čovjek ostvaruje svoju slobodu. Do preciznijeg pojma društva stari Grci, ipak, nisu došli. Oni su, dakle, upotrebljavali termin polis, kao oznaku za državu, za političku zajednicu. Društvena stvarnost i naročito društvo kao cjelina shvatali su se nerijetko, naročito u graničnim saznavnim područjima kakva je filozofija historije, kao nešto nadređeno čovjeku, pojedincu, mnogo moćnijem od njega (ukratko, društvo je prije pojedinaca, van njih i iznad svih). Ovakvo stanovište zastupao je i Hegel, koji je porodicu smatrao tezom, građansko društvo antitezom, a državu sintezom, umnim prevazilaženjem jednostranosti i suprotnosti u društvenom životu (Flere, 1993: 260 – 261).

OPŠTA OBILJEŽJA DRUŠTVA

Poznati engleski sociolog Herbert Spenser je izjednačavao društvo sa organizmom. A Emil Dirkem, francuski sociolog, polazio je od toga da jedinke kao elementi vrše povezivanje i da pri tom obrazuju društvo. To znači da društvo nije prost zbir jedinki, već sistem obrazovan njihovim udruživanjem, te predstavlja stvarnost koja ima svoja sopstvena obilježja. Nesumnjivo da se ne može ništa kolektivno stvoriti ako nisu date pojedinačne svijesti, ali ovaj uslov nije dovoljan (Kostadinović, 2009: 167).

Društvo nije nikako jedinstvena aglomeracija živih bića čije akcije nezavisno od krajnje svrhe nemaju drugi uzrok do samovolju individualnih volja, ni drugi rezultat do događaja efemerne ili bez važnosti, nego organizovana mašina čiji svi dijelovi doprinose na različite načine kretanju cjeline, smatra Sen Simon (Janković, Pavićević, 2010: 5).

Maks Veber smatra da se društvo može shvatiti samo kao proizvod ili način organizacije specifičnih radnji pojedinaca i da, prema tome, osnovna jedinica sociološke analize može biti samo čovek i njegovo djelanje, odnosno djelanje većeg broja pojedinaca (Đurić, 1994: 65).

Objektivni činioci od kojih zavisi društveni odnos među ljudima su objektivni uslovi života čovjeka uopšte u okvirima datog društvenog oblika i zakonitosti koje u njemu vladaju. Svjesnom čovjekovom aktivnošću posredovano je povezivanje ogromnog broja nosilaca te aktivnosti, ali ukupni rezultati tog svjesnog djelovanja nisu bili potčinjeni čovjekovoj svijesti, već su zadobijali sopstvene zakonitosti. Marks je pokazao da je društveno kretanje prvenstveno rezultat razrješenja sukoba među društvenim činionicima.

Do tog sukoba dolazi zbog neravnomjernosti u razvoju tih činilaca, a posebno između proizvodnih snaga (oličenih prvenstveno u stepenu razvoja sredstava za proizvodnju i društvene podjele rada) i društvenih odnosa (oličenih u društvenoj institucionalizaciji koja teži okamenjenju). Treba razlikovati dvije važne dimenzije društvenog života. S jedne strane, suočavamo se s tim da je društvo sistem, da mora funkcionisati, u zadovoljavanju potreba ljudi, iz čega proizilazi institucionalizacija društvenih odnosa (pojava društvenih ustanova). Kao sistem, društvo nikad nije savršeno kao što je sistem životinjskog organizma ili kao mehanički sistem kod mašine. S druge strane, ljudsko društvo sadrži uvijek prikrivene ili vidljive suprotnosti koje proizlaze iz neravnomjernosti u razvoju njegovih dijelova i nesposobnosti konkretnog društva da zadovoljava rastuće potrebe ljudi. Postoje razdoblja kada dominira jedna i kada dominira druga od tih dimenzija (Flere, 1993: 262 – 263).

INTEGRACIJA DRUŠTVA

Pitanje koje se postavlja jeste, kako društvo može da se integriše? Ogist Kont je smatrao da za to postoje tri osnovna mehanizma. Prvi mehanizam je uzajamna međuzavisnost, pod kojom podrazumjeva da različiti dijelovi društva u pogledu obezbeđivanja resursa zavise jedni od drugih, te je usljed ove međuzavisnosti moguće postići usklađenost različitih društvenih elemenata. Drugi mehanizam koji može da služi koordinaciji dijelova društva obuhvata centralizaciju i koncentraciju vlasti u rukama vlade. Pošto se vladi pruži moć da reguliše i kontroliše, usljediće integracija društva. I, na kraju, razvitak zajedničke,

opšte kulture takođe može da drži na okupu različite članove i dijelove društva, jer oni imaju zajednička ubjeđenja i poglede na svet. Kont nije razradio te ideje, ali su one nezaobilazne u razumijevanju mogućnosti ostvarenja određenog stepena društvenog reda u modernim i složenim društvima (Tarner, 2009: 34 – 35).

Društvo, prije svega, konstituiše neki broj pojedinaca, individua, ljudi koji zajedno žive u dužem istorijskom intervalu. Čovjek je po svojoj ljudskoj prirodi društveno biće, ili kako je Aristotel govorio, čovjek je zoon politikon i može opstati samo u društvu „osuđen“ da živi u zajednici. U tom smislu pogrešne su bile pretpostavke nekih teoretičara da ljudi, na primjer, dogovaranjem tvore društvo.

Društvo, dakle, u krajnjoj instanci čini sveukupnost individua koji obavljaju organizovane ljudske djelatnosti i koji su povezani proizvodnim odnosima karakterističnim za određeni istorijski stepen razvoja. Tokom istorijskog razvoja društvo poprima svoje specifične konture. Na osnovu zajedničkog i relativno dugog vremena življenja, zajedničke proizvodnje i drugih djelatnosti, svaki pojedinac ili društvena grupa zadovoljava svoje potrebe u kontaktu sa drugim članovima društva ili grupama na određenoj teritoriji. Cementiranje društvene strukture utemeljeno je na obnavljanju postojećeg načina proizvodnje, a sam proces stabilizacije društvene strukture obavlja se posredstvom sistema društvenih institucija (Mesihović, 2005: 135 – 137).

Društvo je nešto iznad i mimo pojedinca, odnosno, čovjek kao individua nije u mogućnosti da utiče i uslovljava društvena zbivanja, već obrnuto, društvena zbivanja oblikuju čovjeka i utiču na njegovu volju i regulišu njegovo ponašanje. Dakle, glavno područje proučavanje sociologije jesu društvene činjenice, smatra Emil Dirkem (Janković, Pavićević, 2010: 8).

PORODICA

Porodica se određuje kao homogena i čvrsta zajednica u kojoj se ljudski odnosi temelje na ljubavi, ravnopravnosti i poštovanju među članovima. Osnovna funkcija porodice je socijalizacija njenih najmlađih članova. Ovaj pristup sadrži moguće bitne transformacije porodice, kao posljedice gubljenja ekonomskih funkcija porodice i kao zajednice ljubavi, poštovanja i ravnopravnosti. Porodica je primarna društvena grupa koja se zasniva na bioreproduktivnim, bioseksualnim, biosocijalnim, sociozaštitnim i socioekonomskim vezama muža i žene, njihove rođene i adoptirane dece, koji su međusobno spojeni brakom, srodstvom i udruženi radi lakšeg zadovoljavanja raznovrsnih potreba ličnosti, društva i porodice.

Formulisani su brojni sociološki pristupi porodici. Osnovni pravci posmatraju porodicu kao: društvena ustanova, društvena grupa i društvena zajednica.

- Porodica kao društvena ustanova je najstarije shvatanje porodice. Čovek se po pravilu rađa, raste, živi i umire u porodici. U njoj su članovi vezani mnogobrojnim i različitim vezama. Otuda nam je ona najbliža društvena i pravna ustanova. Ovaj pristup sadrži pravne odrednice porodice, smatrajući je zajednicom lica vezanih brakom, kao društvenom ustanovom i srodstvom. Nesporno je da je porodica pravna ustanova, ali je u pitanju samo jedan društveni aspekt;
- Porodica kao društvena grupa zasniva se na funkcijama porodice. Kao biološka i socijalna grupa porodica obavlja brojne cjelishodne funkcije u svim društvima kroz istoriju. Porodica se tako tretira kao najvažnija društvena grupa, osnovni organizacioni oblik društvenog života, kolijevka ljudske prirode, osnovna jedinica društva i slično;
- Porodica kao društvena zajednica je savremen pristup porodici (Karavidić, Vujanić, 2014: 127).

Najočigledniji primjer institucije, prema Berku, sastavljene od skupa međusobno zavisnih i komplementarnih uloga je sigurno porodica. U posljednjih 30ak godina istorija porodice je postala jedno od onih polja istorijskog istraživanja koja se najbrže razvijaju, i dovela je do dijaloga između istoričara, sociologija i socijalnih antropologa, u kome je svaka grupa istovremeno učila od drugih i nagonila druge da revidiraju neke od svojih prećutnih pretpostavki (Berk, 2002: 60).

U ranom klasičnom sociološkom djelu „Organizacija porodice“ (L' Organisation de la famille, 1871), Frederik Le Plej razlikovao je tri osnovna tipa porodice. Bile su to:

- „Partijarhalna porodica“, danas poznatija kao „nepodjeljena“ porodica ili čak zadruga;
- „Nestabilna porodica“, danas poznata kao „nuklearna“ ili čak „konjugalna“ porodica;
- Porodica „loza“ (Laslett, 1972: 7 – 23).

Što se tice savremene porodice, ona je predmet istraživanja posebne sociološke discipline – sociologije porodice. Sociologija porodice posvećuje posebnu pažnju tipologiji porodice i istraživanju osnovnih funkcija porodice u savremenom društvu. Zavisno od kriterijuma koji se uzimaju kao relevantni za obilježje određenog tipa porodice, u sociologiji su prisutne i različite tipologije porodice. Tako, na primjer, ako za kriterijum razlikovanja porodica uzmemo karakter svojinskih odnosa u društvu, te odnos i ovlašćenje pojedinih članova porodice prema sredstvima za proizvodnju, možemo razlikovati agrikulturno – zanatlijsku i radničko – službeničku porodicu. Ako kao kriterijum razlikovanja porodica primijenimo način i stepen raspolaganja uticajem i moći u okviru porodice, možemo razlikovati: patrijarhalnu ili autoritativnu i egalitarnu ili demokratsku porodicu. Izgleda da ovu podjelu porodice u sociologiji pojedini sociolozi porodice najčešće prihvataju (Mesihović, 2005: 257).

POLITIČKA SOCIJALIZACIJA

Proces formiranja ličnosti u društvu naziva se socijalizacijom. Socijalizacija je proces koji novom članu društva bivaju prenesene vrijednosti, norme, stavovi, kulturne tekovine i šire društveno iskustvo prethodnih generacija neke društvene grupe ili društva u cjelini (Karavidić, Vujanić, 2014: 104).

Pod socijalizacijom podrazumjeva se, pored ostalog, prenošenje tradicije sa starijih generacija na mlađe generacije u obliku sistema vrijednosti, društvenih normi, načina mišljenja, obrazaca ponašanja, značenja simbola, stila života i slično. Priprema novih naraštaja za uključivanje u društveni, pa i politički život, koja se obično naziva vaspitanjem ili odgojem i obuhvata elemente obrazovanja, započinje i u velikoj mjeri se odvija u porodici. Ona je najprije „prozor u svijet“, kroz koji se posmatra društvo, a na kraju „vrata u svijet“, kroz koja se izlazi u društvo. U prisnom roditeljskom okruženju dijete stiže sva osnovna znanja, vještine i navike, od uspravnog kretanja do govorne komunikacije. Kada ne bi bilo socijalizacije, svaka generacija bi počinjala od početka: puzeći četvoronoške i puštajući krike. U tom smislu, „političku kulturu je najbolje razumjeti kao kulturnu transmisiju“ (Pavlović, 2017: 60).

Porodica, dakle, u svakom pogledu zaslužuje status primarnog agensa socijalizacije, što u velikoj mjeri važi i za grupu vršnjaka (drugova iz ulice, dvorišta, prvog komšiluka). Proces socijalnog učenja se nastavlja u predškolskim i školskim ustanovama, crkvi, sportskim klubovima, omladinskim organizacijama, pod uticajem medija i slično, koji se nazivaju sekundarni agensi socijalizacije. Podjelu na primarne i sekundarne agense socijalizacije treba uzeti uslovno, jer se značaj pojedinih socijalizatora istorijski mijenja. Dok je ranije porodica uživala apsolutni primat, u savremenim razvijenim društvima Evrope i Amerike raste relativni značaj predškolskih ustanova i posebno medija (Kecmanović, Vranić, Vuković, 2018: 56)

Autori, poput Sidni Verbe, navode nešto drugačiji raspored primarnih i sekundarnih agenasa. Prema ovom uglednom autoru, politička kultura se takođe uči kroz dvostruki put socijalizacije. Prvi korak čine učenja koja potiču iz nepolitičkih okruženja, ali koja latentno utiču na svijest pojedinca da prihvate neke dominantne političke obrasce društva. Verba u ovo ubraja porodicu, vršnjake i školski period. Drugi dio socijalizacije je onaj koji se realizuje direktnim kontaktom sa političkim ličnostima, organizacijama i insitucijama. Verba zaključuje da upravo ove potonje utiču na formiranje onoga što bismo mogli nazvati „političkom memorijom“ (Podunavac, 2008: 99).

PITANJE TRADICIJE

Tradicija je ovdje samo tamna strana modernosti, neuvjerljiva konstrukcija koja se lako može gurnuti u stranu. Ako zaista želimo da razumjemo tradiciju, ne možemo je smatrati pukom glupošću. Lingvistički korijeni riječi „tradicija“ su stari. Engleska riječ „tradition“ potiče od latinske riječi „tradere“, što znači prenositi, ili dati nekome nešto na čuvanje (riječ tradere prvobitno se koristila u kontekstu rimskog prava).

Tradicija i običaji – to je sačinjavalo živote većine ljudi u najvećem dijelu ljudske istorije. Ipak, upadljivo je da se naučnici i mislioci za njih obično sasvim malo zanimaju.

Ideja tradicije je proizvod modernosti. To ne znači da ne treba da je koristimo kad govorimo o predmodernim ili ne – zapadnim društvima, ali o tradiciji nam valja raspravljati sa izvjesnom pažnjom.

Karakteristike tradicije jesu ritual i ponavljanje. Tradicija uvijek pripada grupama, zajednicama ili narodima. Pojedinci mogu slijediti tradiciju i običaje, ali tradicije nisu ponašanja pojedinaca kao što su to navike. Ono po čemu se tradicija razlikuje jeste to što definiše neku vrstu istine. Da bi se neko ponašao u duhu tradicije, nije potrebno da postavlja pitanja o alternativama. Koliko god se mijenjala, tradicija predstavlja okvir za djelovanje koji se uglavnom ne mora dovoditi u pitanje.

Jedan od razloga opstanka tradicije u industrijalizovanim zemljama je taj što su institucionalne promjene koje je modernost najavila bile uglavnom ograničene na javne institucije – naročito na vlast i ekonomiju. Tradicionalni načini postupanja održavali su se, ili iznova uspostavljali, u mnogim oblastima života, uključujući svakodnevicu. Čak bi se moglo reći da je došlo do izvjesne simbioze modernosti i tradicije (Gidens, 2005: 65 – 68).

Saznanja o ličnosti u određenom društvu nužno uključuju karakteristike tradicionalne svijesti i tradicionalnog sistema vrijednosti. Sociološku osnovu tradicionalizma čini tradicionalno predindustrijsko društvo i kultura za koje je karakteristično naglašavanje značaja imovine, ustaljeni način proizvodnje, višegeneracijska porodica i tijesno održavanje veza. Struktura vrijednosnog sistema i tradicionalizma zasniva se na obnovi tradicionalnih vrijednosti, to jest, na odnosima u zajednici zasnovanim na autoritativnom obrascu, kao i na obnovi običaja i religije predaka. Srž tradicionalizma čini zatvorenost društvene zajednice sa tendencijom homogenizacije (društvenih grupa, populacije, sistema i ideologije).

Tradicionalizam se u drugom značenju posmatra kao nekritička svijest prema tradiciji, instrumentalizacija tradicije i insistiranje na kontinuitetu kao prostom prihvatanju naslijeđenih vrijednosti. Činioci koji ometaju društveni razvoj i ostvarivanje modernog društva, tradicionalizam često poistovjećuje sa pojmom konzervativizma i konceptualno ga određuje kao suprotnost modernizmu (Đurašević, 2004: 231 – 232).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Porodica je specifična društvena grupa koja se istorijski mijenjala i razvijala, u kojoj se prepliću društveno – ekonomski, biološki i psihički činiooci. Biološki karakter porodice je jedan od osnovnih obilježja. Ono obuhvata dvije vrste međusobno povezanih ali različitih odnosa u kome se prožimaju biološki, psihološki i društveni elementi: zadovoljavanje emocionalnih potreba ljudi, rađanje i podizanje djece. Iako se ove kategorije mogu odvijati i izvan porodice, one se najvećim dijelom odvijaju u porodici.

Iako nam se čini da o porodici dosta znamo, njeno proučavanje nije nimalo lako, tako da u ovoj oblasti postoji neriješenih pitanja i problema – počevši od istorijskog razvoja porodice, preko njene strukture i funkcije, odnosa prema globalnom društvu, unutrašnjih odnosa i dinamike. Složenost porodice kao posebne društvene grupe i teškoće koje se javljaju u njenom proučavanju iziskuju saradnju velikog broja nauka, kako prirodnih tako i društvenih. Skoro isti stavovi, mišljenja i uvjerenja preovladavaju kod teoretičara i naučnika kada je u pitanju društvo.

LITERATURA

- Berk, P. (2002). *Istorija i društvena teorija*. Beograd: Equilibrium.
- Đurašinović, P. (2004). *Tranzicija društva*. Banja Luka: Grafid.
- Đurić, M. (1994). *Sociologija Maksa Vebera*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Flere, S. (1993). *Društvo*. u: Enciklopedija političke kulture (str. 260 – 266). Beograd: Savremena administracija.
- Gidens, E. (2005). *Odbegli svet*. Beograd: Stubovi kulture.
- Janković, U. Pavićević, V. (2010). *Sociologija*. Podgorica: Ekonomski fakultet Podgorica.
- Karavidić, Č. M. Vujanić, P. S. (2014). *Sociologija*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.
- Kecmanović, N. Vranić, B. Vuković, Đ. (2018). *Kulturna uporišta politike*. Beograd: Čigoja štampa.
- Kostadinović, G. A. (2009). *Sociologija*. Beograd: Plavi krug.
- Laslett, P. (1972). *Household and Family in Past Time*. London: Cambridge.
- Mesihović, N. (2005). *Teorijske osnove savremene sociologije*. Sarajevo: Ekonomski fakultet Sarajevo.
- Pavlović, Z. (2017). *Ogledi o političkoj kulturi*. Beograd: Filozofski fakultet Beograd.
- Podunavac, M. (2008). *Politička kultura i politički odnosi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Tarner, H. Dž. (2009). *Sociologija*. Beograd/Novi Sad: Centar za demokratiju/Mediterran publishing.

SOCIETY AND FAMILY – HISTORY RELATIONS AND MUTUAL CONDITIONALITY

Abstract: *In this paper we will try to analyse terms like family and society and try to bond historical facts from science aspect. Family has been through a lot of change which gave her different stamp, each on its own way. Same situation was with society, which from historical point of view gave different forms. When it comes to society, it has been recognised as widest, most complex and basic human community which becomes and evolves in certain historical period. On the other side, family represent historical category and cell of society or better said, it has been marked as basic, biological and educational group. Under different economical, cultural, political, global, sociological and other influences, society becomes complex and differential and social relations reflect family as a society in whole. Best description of society and family at general made Herbert Spencer (not only author) when he said that human is made of organs (without which he can not live) society is made of institutions, one of them being family. From all the changes in the world none is more important than the one in our privacy- in family environment. Global understanding of family is at the scene, family relations, bonds which exists in different groups in social society. Many questions are being made on this things- too much for us to understand in such a short paper. That being said we will try to answer questions that are most common and of greater issue. In the end we can make a conclusion that traditional family, ahead of all modernities and as her being like that gives us a chance that family and society, firstly as historical appearances, view from different angle (scientific and teoretical above all), trying to explain where is it leading it today.*

Key words: *society, family, community, modernity, changes.*